

Ongelmia lääketieteen sanastolautakunnan vastineessa koskien uskomuslääkintä-termiä

Harri Hemilä, LT, FT, dos.
Kansanterveystieteen osasto,
Clinicum,
Helsingin yliopisto
harri.hemila@helsinki.fi

Duodecim-lehdessä (2016) esitin kriittisiä kommentteja “uskomuslääkintä” termiä kohtaan:

Hemilä H. Uskomuslääkintä on harhaanjohtava termi.
”Kieleni rajat ovat maailmani rajat” (Wittgenstein).
Duodecim 2016;132(15):1389-90.
<http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo13222.pdf>

Lääketieteen sanastolautakunta vastasi kommenttiini:

Lääketieteen sanastolautakunta. Uskomuslääkintä ei ole käännöstermi.
Duodecim 2016;132(15):1390.
<http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo13223.pdf>

Tämä kirjoitus on Duodecim-lehden nettisivulla julkaistu kommentti sanastolautakunnan vastineeseen.

Tämän kommentin url on Duodecim lehden sivustossa:

<http://tinyurl.com/j2f9hzh>

Tämä versio on siistimmin taitettu ja viitteisiin on lisätty linkit mahdollisuuksien mukaan.

Ongelmia lääketieteen sanastolautakunnan vastineessa koskien uskomuslääkintä-termiä

Esitin kriittisiä kommentteja “uskomuslääkintä” termiä kohtaan (1) ja lääketieteen sanastolautakunta vastasi kritiikkiini (2). Vastineessa on useita ongelmia.

Sanastolautakunta väittää, että “uskomuslääkintä ei ole käännöstermi” (1). Kivelä ja Kellosalo kuvasivat termin taustaa aiemmin: “Uskomuslääkintä juontaa terminä juurensa Aikakauskirja Duodecimin 110-vuotisjuhlan kunniaksi vuonna 1995 järjestämään sanakilpailuun. Siinä toimitus pyysi ehdotuksia mieluiten suomalaispohjaisiksi vastineiksi lukijoiden mielestä 'jossain suhteessa epätyytyttävälle termeille'. Yksi niistä oli vaihtoehtolääketiede tai -lääkintä. Kollega Auvo Rauhalan sen tilalle ehdottamaa termiä 'uskomuslääkintä' pidettiin palkinnon arvoisena” (3).

Englanninkielisen termin “alternative medicine” sanatarkka suomalaispohjainen vastine (käännös) on “vaihtoehtolääketiede” (tai “vaihtoehtohoito/ -lääkintä” jos huomioidaan, että “medicine” termi ei kovin tarkasti käänny “lääketiede” termiksi). Kivelän ja Kellosalon mukaan “vaihtoehtolääketiede” termiä pidettiin epätyytyttävänä ja parempana käännöksenä siis pidettiin termiä “uskomuslääkintä”. On siis lukijan harhaanjohtamista väittää, etteikö uskomuslääkintä olisi käännöstermi (2). Kirjoituksessani en väittänyt sen olevan käännös CAM termille. Se on käännös “alternative medicine” termille (3). En myöskään ehdottanut CAM termin käyttämistä suomenkielessä. Omassa kirjoituksessani käytin termiä “vaihtoehtohoidot”.

Sanastolautakunta määrittelee (2), että “Uskomuslääkintää ovat hoidot, joihin liittyy lääketieteellisen tiedon kanssa ristiriidassa olevia uskomuksia esimerkiksi elimistön toiminnasta, lääkkeiden ja ravinnon vaikutuksista ja sairauksien syistä”. Kirjoituksessani kuvasin, että englanninkielien termit “alternative medicine” ja CAM eivät viittaa kummallisiin uskomuksiin, vaan niillä tarkoitetaan hoitoja, jotka ovat lääketieteen ulkopuolella (1).

“Uskomuslääkintä” termi otettiin siis alunperin käyttöön käännöksenä, mutta yllä kuvatus lautakunnan määritelmän mukaan “uskomuslääkintä” tarkoittaa täysin eri asiaa kuin englannin kielen “alternative medicine”. Sen johdosta suomen kieli tarvitsee toisen sanan joka tarkoittaa samaa asiaa kuin englanninkielien “alternative medicine”. Jälkimmäiselle hyviä käännöksiä ovat “vaihtoehtohoito” tai “vaihtoehtolääkintä”.

Sanastolautakunta kirjoittaa edelleen: “Foolihapon käyttö sikiön kehityksen varmistamiseksi ei ole koskaan ollut uskomuslääkintää...” Tämä kommentti havainnollistaa “alternative medicine” termin ja “uskomuslääkintä” termin eroa. Kirjoituksessani kuvasin, että Cochrane yhteisön luokittelussa foolihapon käyttö sikiön kehityksen varmistamiseksi on luokiteltu “CAM” hoidoksi: “...folic acid supplementation is approved by the FDA for prevention of neural tube deficits. Because dietary supplements and therapies are generally self-administered and not dependent on medical professionals, however, and because we believed that users of our Topic List would expect to see folic acid reviews listed under the 'Vitamins' subheading, we decided to classify the folic acid review as CAM-related” (4). Lääketieteen sanastolautakunta ei siis ole lukenut englanninkielistä kirjallisuutta riittävästi, jotta he olisivat nähneet ristiriidat CAM ja uskomuslääkintä termien asiasisällössä.

Sanastolautakunta edelleen väittää että “Foolihapon käyttö ... ei ole koskaan ollut uskomuslääkintää, toisin kuin eräiden muiden vitamiinien ja hivenaineiden jättiannosten käyttö monien sairauksien hoitoon”. Muiden vitamiinien ja hivenaineiden osalta lautakunta viittaa 22-vuoden takaiseen Duodecimin kirjoitukseen (5). Tuon vanhan suomenkielisen kirjoituksen aiheena ei kuitenkaan ollut antioksidanttien tehokkuus, vaan niiden

turvallisuus.

Itse julkaisin Duodecim-lehdessä 26 vuotta sitten meta-analyysin, jossa osoitin C-vitamiinin olevan lumetta parempi flunssan hoidossa (6). Tuo kirjoitus jatkojalostui Cochrane katsaukseksi, jossa toteamme “given the consistent effect of vitamin C on the duration and severity of colds in the regular supplementation studies, and the low cost and safety, it may be worthwhile for common cold patients to test on an individual basis whether therapeutic vitamin C is beneficial for them” (7). C-vitamiinin käyttö flunssan hoidossa on näyttöön perustuvaa vaihtoehtohoitoa (8,9), riippumatta siitä, että lääketieteen sanastolautakunta luokittelee 22-vuotta vanhan suomenkielisen kirjoituksen perusteella muiden vitamiinien kuin foolihapon jättiannokset uskomuslääkinnäksi.

Lautakunta kirjoittaa että “uskomuslääkintä-termiä ei ole tarkoitettu herjaavaksi”. Englanninkielisessä kulttuurissa pyritään hienotunteisuuteen. Esimerkiksi, kun tummaihoiset ihmiset ovat kokeneet jonkin sanan loukkaavana, on sanan käyttö lopetettu ja on siirrytty neutraalimpaan sanaan, jota tummaihoiset eivät kokeneet loukkaavana. Se ei ole keskeisintä, kokeeko sanan käyttäjä sanan loukkaavana, vaan se on keskeistä, kokeeko sanan kohde sen loukkaavaksi. Tässä suhteessa lääketieteen sanastolautakunnan näkemys sanojen herjaavuudesta on kovin erilainen verrattuna englanninkieliseen kulttuuriin. Minä tutkin vitamiinien “jättiannosten” vaikutusta terveydelle ja koen herjaavana sen, että lääketieteen sanastolautakunta nimeää tutkimuskohteeni uskomushoidoiksi.

Sanastolautakunta väittää edelleen, että “virusinfektioiden hoito mikrobilääkkeillä ei ole uskomuslääkintää”, koska lääkärit “yrittävät mikrobilääkkeillä torjua virustulehduksiin joskus liittyviä, bakteerien aiheuttamia sekundaari-infektioita.” Tuo ei pidä paikkaansa. Itse törmään omassa potilastyössäni usein potilaisiin, jotka kertovat saaneensa antibiootteja keuhkoputkentulehduksen hoitoon. Keuhkoputkentulehdus on virusten aiheuttama sairaus (10). Potilaitteni kuvauksen perusteella kyseiset lääkärit eivät kirjoittaneet antibiootteja keuhkokuumeen ennaltaehkäisyyn vaan virustaudin hoitoon. Virustaudin hoito antibiootilla on uskomuslääkintää, koska se perustuu “lääketieteellisen tiedon kanssa ristiriidassa olevaan uskomukseen lääkkeiden vaikutuksista ja sairauksien syistä”. Ei korppi korpin silmää noki, mutta se on huono pohja rakentaville keskusteluille ammattikunnan ulkopuolisten henkilöiden kanssa.

Lopuksi sanastolautakunta väittää, että “Hoito voi kuitenkin siirtyä uskomuslääkinnästä lääketieteeseen perustuvan hoidon puolelle, jos teho ja turvallisuus osoitetaan tieteellisesti luotettavilla menetelmillä. Sen jälkeen hoito ei ole uskomuksiin vaan näyttöön perustuvaa lääkintää.” Tämä on hyvin mustavalkoinen näkemys sille, mistä lääketieteen hoidot ovat syntyneet. Sen lisäksi käsitys on virheellinen. EBM-lähestymistapa ei syntynyt reaktiona vaihtoehtohoidoille, vaan lääketieteen sisäisille uskomushoidoille (11). Lääketieteen sisäisten hoitojen ja lääketieteen ulkopuolisten hoitojen rajana ei ole “uskomukset”. Lääketieteen sisällä on uskomushoitoja (11) ja lääketieteen ulkopuolella on näyttöön perustuvia CAM hoitoja (8,9).

Lääketieteen sanastolautakunnan vastineesta tulee vaikutelma, etteivät he lue englanninkielistä kirjallisuutta, joka käsittelee CAM-kentän määritelmiä ja käyttöä. “Alternative medicine” ja CAM termeille pitäisi ottaa käyttöön suomennos, joka vastaa englanninkielistä asiasisältöä. “Uskomuslääkintä” termi ei asiasisällöltä vastaa englanninkielisiä “alternative medicine” ja CAM termejä. “Vaihtoehtohoito” ja “vaihtoehtolääkintä” ovat sen sijaan hyviä suomalaispohjaisia vastineita kyseisille englanninkielien termeille.

Kirjallisuutta

1. Hemilä H. Uskomuslääkintä on harhaanjohtava termi. Duodecim 2016;132:1389-90.
<http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo13222.pdf>
2. Lääketieteen sanastolautakunta. Uskomuslääkintä ei ole käännöstermi. Duodecim 2016;132:1390.
<http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo13223.pdf>
3. Kivelä T, Kellosalo J. Uskomuslääkintä on käypää ammattisanastoa. Duodecim 2007;123:2353.
<http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo96803.pdf>
4. Wieland LS, Manheimer E, Berman BM. Development and classification of an operational definition of complementary and alternative medicine for the Cochrane collaboration. Altern Ther Health Med 2011;17:50-9.
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3196853>
5. Mäntylä E, Vuori E. Antioksidanttien turvallisuus. Duodecim 1994;110:1629-39.
6. Hemilä H. Auttaako C-vitamiini vilustumiseen? Duodecim 1990;106:1306-11.
http://www.terveysportti.fi/d-htm/articles/1990_19_1306-1311.pdf
7. Hemilä H, Chalker E. Vitamin C for preventing and treating the common cold. Cochrane Database Syst Rev. 2013;(1):CD000980.
<http://www.mv.helsinki.fi/home/hemila/CC/CC.htm>
8. Hemilä H. Vaihtoehtohoito voi joskus perustua näyttöön. Suom Lääkäril 2016;71:1298-9.
<http://www.fimnet.fi/cl/laakarilehti/pdf/2016/SLL182016-1298.pdf>
9. Louhiala P, Hemilä H. Can CAM treatments be evidence-based? Focus Altern Complement Ther 2014;19:84-9.
<http://hdl.handle.net/10138/153047>
10. Käypä hoito. Alahengitystieinfektiot (aikuiset) (2.1.2015)
<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/suositus?id=hoi50100>
11. Evidence-Based Medicine Working Group. Evidence-based medicine: a new approach to teaching the practice of medicine. JAMA 1992;268:2420-5.